

MURADI'NİN “AŞKAM YİNE” REDİFLİ GAZELİNİN YAPISALCILIK YÖNTEMİNE GÖRE İNCELENMESİ

Ali Rıza ÖZUYGUN (*)

Songül ÖZDEMİR (**)

Öz

Bu çalışmada sultan şairlerimizden olan III. Murat'ın “aşkam yine” redifli gazeli, geleneksel şerh yönteminin yanında yapısalcilik yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde yöntem olarak yapısalcilik hakkında kısaca bilgi verilmiştir. İlk aşamada geleneksel şerh yöntemi ile çözümlenen gazel, daha sonra yapısalcilik yöntemine göre incelenmiştir. Gazelin yapısalcilik anlayışı ile incelenecek olması, Klasik Edebiyat şairlerinin sözde ve özdeki ustalıklarını daha anlaşılır kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapısalcilik, Muradi, Geleneksel Şerh, Aşkam

The Examination of the Muradi's “Aşkam Yine” Rhymed Ghazal as Structuralistic Method

Abstract

In this work, the “aşkam yine” rhymed ghazal is examined as both traditional commentary method and structuralistic method. This ghazal is Murat The Third's who is the Sultan and poet of Ottoman empire. In the beginning of the work it is informed shortly about the method of structuralism. That ghazal which is firstly analyzed as traditional commentary method, then is examined as structuralistic method. The examining as structuralistic method provides the Classic Literature poets more intelligible as in their art of speech and in their art of core.

Keywords: Muradi, Structuralism, Traditional Commentary, Aşkam

*) Yrd. Doç. Dr., International Burch University Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, (e-posta: aozuygun@ibu.edu.ba – simurg09@hotmail.com).

**) Yüksek Lisans Öğrencisi, International Burch University Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, (e-posta: ozdmrrsngll@hotmail.com).

Giriş

Klasik Türk Edebiyatı, İslami temeller üzerine kurulmuş ve sınırlarını da yine bu İslami geleneğin tesiriyle çizmiştir. Geleneğin divan şairine verdiği kalıplar bellidir. Şaire düşen aynı malzeme ile ortak bir hedefe (Mutlak Güzellik) farklı yollardan gidebilmektir. Divan şiiri, bu sınırlara ve kalıplara rağmen her şoairin elinde ayrı bir eda, ayrı bir güzellik kazanmıştır. Yapısalcılık da işte tam bu noktada devreye girer. Klasik şerh yöntemini tamamlayıcı nitelikte olan yapısalcılık, XX. yüzyılın etkin edebî kuramlarından biridir.

Yapısal dilbilimi, eseri merkez alan ve eserdeki biçim – ses – söz – anlam bütünlüğü çerçevesinde iç uyumu ortaya koymaya çalışan bir yöntemdir. Bu yöntem sisteme, onu meydana getiren parçalardan daha çok önem verir. Parçaların aralarındaki bağlantıları inceleyerek sistemin yapısını ortaya koyar. Yapısalcılıkta eleştirmen, metne taraf-sız olarak karşıdan bakar ve kendi kurduğu modelle karşılaştırarak onu incelemeye çalışır ve yapısalcılık açısından metni incelerken belirgin bir yol takip eder. İlk olarak eleştirmen, metni birim parçalara böler. Bu parçalar, anlambilimi, sözdizimi, söyleniş biçimi olarak üçe ayrılır. Bu inceleme sonucunda eleştirmen metnin kendine has yönlerini bulup yorumlar (Erdem, 2003: 231).

Yapısalcı incelemede hedeflenen amaç, iki temel üzerinde ifade edilebilir: Ele aldığı yazının -G. Genette'nin deyimiyle- iskeletini ortaya çıkararak o yazıyı betimler ya da yazının aracılığı ile edebiyatın özelliğini, yapılarını bulmaya çalışır (Bayrav, 1998: 174). Yüzeydeki görün-tünün altında, derinde yatan kuralların ve yasaların oluşturduğu yapıyı arayan bir yöntem olan yapısalcı yöntem, yapıyı oluşturan birimlerin tek başlarına anlam taşımadıklarını, yapı içinde birbirleriyle olan bağın-tılardan anlam kazandıklarını savunur (Eke, 2011:184).

Bu yöntem doğrultusunda padişah şairlerimizden olan III. Murat'ın “aşkam yine” redifli gazeli incelenmiştir. Yapısalcı yöntemin gerekliliği olarak gazel bütün parça ilişkisi doğrultusunda ele alınmıştır. Anlamın altında bulunan kelime kadrosu ve bunların kullanılışının anlam dünyasına katkısını görebilmek amaçlanmıştır. İnceleme sayesinde gazeli oluşturan cümle yapıları, cümleyi oluşturan kelimeler ve kelimelere can veren seslerin Muradî'nin elinde nasıl bir şekil aldığı görülecektir. Yine gazelin anlamını bir çekirdek misali üzerinde taşıyan redifin de işlevine değinilmiştir. Gazelin ahengini sağlayan aruzun uygulandığında herhangi bir aksaklık olup olmadığı incelenmiştir. Özetle söylenecek olursa, şairimizin “aşk” halini anlatabilmek için kelimelere nasıl hükmettiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Muradî'nin Gazelinin Günümüz Türkçesine Aktarımı ve Klasik Şerhi

Hum-hâne-i vahdetde ben mestâne-i aşkam yine

Kâşâne-i uzletde ben dîvâne-i aşkam yine

Bu kâr u bârı terk edüp râh-ı fenâyı gözleyüp
Ummân-ı irfâna talup dürdâne-i aşkam yine

Kâlû belâ bezminde çûn ahd eyledüm cânân ile
Hikmet kitâbın okuyup ferzâne-i aşkam yine

Bu yerde bir olmağ için ikilik etmem ihtiyâr
Agyâr oluben gayrîye cânâne-i aşkam yine

Her dem murâd olan Murâd'a dilberun maksudıdır
Aşk âteşinde mahv olup pervâne-i aşkam yine

(Büyük Türk Klasikleri, 2004, c.4: 62).

1. *Hum-hâne-i vahdetde ben mestâne-i aşkam yine*
Kâşâne-i uzletde ben dîvâne-i aşkam yine

Birlik meyhanesinde ben yine aşk sarhoşuyum. Yalnızlık köşkünde de ben yine aşk çilgıyım.

Sarhoşluk, mestlik ifadeleri Klasik Türk Edebiyatı şiiirinde âşıklık halini anlatabilmek için çok sık başvurulan tasavvufi bir semboldür.

Şairler aslında birçok sembole müracaat etmişlerdir ama bu iki gruba ait sembolizmi konuya daha yakın bulmuş olsalar gerektir ki daha fazla kullanmışlardır. Çünkü gerçekten bu iki beşeri tavır, "âşığın halleri" ve "sarhoşun halleri" Hak yolcusunun tavırlarına insanlık mertebesi içerisinde en yakın düşen tavırlardır(Kılıç, 2012: 150).

Sultan III. Murat, yine bu konuda söylemiş olduğu bir başka beytinde şöyle ifade etmektedir:

Hum-hânesinden vahdetün nûş eyleyenler bâdeyi
Mest olanundur bu makam olmadı ayıkların

(Kırkkılıç, 2012: c.2, 246)

"Meyhane" de sarhoşluk sembolü ile orantılı olarak kullanılmıştır. Aşk şaraba benzetilince meyhane de bu âşıklık şarabının yudumlandığı bir mekân olmuştur.

Tasavvufi bir boyut kazanarak tekke, feyiz kaynağı anlamlarını karşılamaktadır. Uzlet ise halktan uzaklaşp onlardan ayrı yaşamak anlamındadır. Müride başlangıç hâlinde uzlet gerekir. Bu, halkın onun şerrinden veya o, halkın şerrinden kurtulsun diye değildir. Bu, kötü ahlaktan uzlettir. Vatani değil, sıfatları değiştirmek esastır(Cebecioğlu, 2009: 185). Şair, matla beytiyle bizlere uzlete çekilerek ilahi aşk ile hem-dem olduğunun haberini vermektedir.

2. *Bu kâr u bârı terk edüp râh-ı fenâyı gözleyüp*

Ummân-ı irfâna talup dürdâne-i aşkam yine

Bu işi gücü terk edip, fânîlik yolunu gözleyip, irfân okyanusuna dalıp yine ben aşk incisi oldum.

Aşk, kesrete tahammülü olmayan bir haldir. İlelebet birliği/tekliği, yani vahdeti arzulayan aşk, bu bakımdan da Cenâb-ı Allah'ın zatına münasip hususiyetler taşır. “Göklerin ve yerin nuru(24/Nûr,35.)olan Allah, kendi nurundan insana nur vermiş ve ruhundan ruh üflemiştir.”(15/Hicr,29.) ayeti mucibince; varlık, Var Eden'den bir parça olduğu için, vahdet gerçekleşene kadar yarımır. Misâlen katrenin deryaya kavuşması aşkın bir gereğidir ve kavuşma, gerçekleştiği an, tam olma durumu da kesinleşir. İşte varlığın, Var'ına vuslatı da onu, yokluk biriktisinden aşk ummanına taşır (Eren, 2013: 20).

Ummân(Okyanus) tasavvufta vahdet âlemini, sonsuzluk âlemini temsil eder. Aynı vahdet âlemi de deniz gibi sonsuz, kıyası olmayan derin bir âlemdir. Arif kimseler için kullanılan gavvas, yani dalgıç tabiri de işte bu derin denize dalarak o denizin içindeki inciyi sedefi bulup çıkarma gücünde olan kimseleri ifade ediyor. Onun için âşık aslında hedefini, gayesini bulabilmek için o derin bahre dalarak, bahrin içerisindeki tevhid incisini bulmaya çalışan kimse olarak tarif edilir(Kılıç, 2012: 184).

Hz. Pir-i Sâni Eşrefoğlu Rûmî(k.s.) ise “Dünya lâ-şey. Yani hiç. Hiçe gönül veren de sonunda hiç olur. Ey Azîz, dünya seni terk etmeden sen dünyayı terk et” şeklinde dünyayı tanımlamışlardır.

3. *Kâlû belâ bezminde çûn ahd eyledüm cânân ile*

Hikmet kitâbın okuyup ferzâne-i aşkam yine

Çünkü ben kâlû belâ meclisinde sevgili ile sözleştim. Hikmet kitabını okuyup yine ben aşka üstün oldum.

Cenâb-ı Hakk ruhları yaratıp onlara “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*”, mealinde “*Elestü Bi- Rabbiküm*” buyurduğunda, ruhlar: “*Evet Rabbimizsin.*” mealindeki “*Kalu Belâ*” cümlesiyle cevap vermişlerdir. Bu vakıanın olduğu yer Bezm-i Elest olarak bilinmektedir. Şair, işte bu olaya ve tüm Âdemiyyetin verdiği söze telmihte bulunarak insanın Allah'a tam bir sadakatle bağlı olacağı aşk yolunu anımsatmaktadır. Zira tasavvufa göre; aşk ile yaratılan insan, Elest meclisinde aşk ile verdiği sözü tutarak bu yolda azmetmeli ve asla bu yoldan dönmemelidir.

Özetle söyleyecek olursak, ruhlar beden kalıbına girmeden evvel, yüreklerine “aşk”ın tohumu atılmıştır. Artık onlara düşen o aşkı yeşertebilmektir. Muradî, kendisinin de ahde vefalı davrandığını ve insanlığına rehber olarak gönderilen hikmet kitabı Kur'an-ı

Kerîm ışığında ilerlediğini söylemektedir. Çünkü olması gereken budur. İnsan ancak Hikmet Kitabı'nın izinden giderse yaratılış gayesine hizmet edebilecektir.

4. Bu yerde bir olmak için ikilik etmem ihtiyâr

Agyâr oluben gayrîye cânâne-i aşkam yine

Bu yerde tek kalmak için, ikiliği kabul etmiyorum. Başkalarına düşman olup yine ben aşkın dostuyum.

İnsan kendisine verilmiş olan aklını ve iradesini kullanarak, kalbini masivadan arındırabilecektir. Eğer kalbine Allah ve Peygamber aşkını yerleştirebilirse imanında kemale erişme imkânını yakalayabilir. Dünyaya ait sevgiler gelip geçici ve kalbi öldürücüdür. Başka sevgiler kalbi öldürür. Bir kalpte iki sevgi yaşamaz. Ayet-i Kerime'de: "Allah hiç kimsenin göğsünde iki sevgi yaratmamıştır."(Ahzab:4) buyrulmaktadır.

5. Her dem murâd olan Murâd'a dilberun maksududur

Aşk âteşinde mahv olup pervâne-i aşkam yine

Her an, Murâd'ın arzu ettiği, sevgilinin isteğidir. Aşk ateşinde yanan, aşk pervânesi yine benim.

Pervâne: Geceleyin ışığın çevresinde görülen küçük kelebek. Divan şiirinde aşığı temsil eder. Pervane, muma âşık olarak kabul edilir. Eskiden mum ışığında iş görülürdü. Şairler de mum ışığında şiir yazarken hemen yakınlarında bulunan pervaneyi şiirlerine konu edinmişlerdir. Pervâne, mumun etrafında döner, döner ve öyle bir an gelir ki kendisini mumun alevine bırakmış. Şair, sevgilisini mum ışığına, kendisini de pervâneye benzeterek onun uğrunda can vermeye hazır olduğunu söyler. Pervâne, sessizce gürültü etmeden can veren sadık bir âşıktır. Tek bir ışık etrafında döner ve kendini yakıp yok eder(Pala, 2004: 370).

"Kalpler ancak Allah'ı anmakla mutmain olur."(Râd/28) Kalp, insan vücudunda bulunan en önemli ve en hassas uzuvdur. Yaratılışı itibariyle ise güzelliklere, sevgiye, şefkate ihtiyaç duyan manevi bir boyuta sahiptir. Fakat dünya gibi gelip geçici beşeri sevgiler onu tatmin etmeye yetmeyecektir. Bu hakikatin bilincine varmış olan insanın arzusunun Hak rızası olması ise çok doğal bir durumdur. Şair de bu bilinç ile O'nun rızası peşindedir.

Muradî, kendisini pervâneye benzeterek muradının ne olduğunu bu benzetmeyle ortaya koyuyor.

Şair, adeta bu gazeli ile insanın yapması gerekenleri hatırlatır gibidir. Her beyit içerisinde yol gösterici ifadeler barındırmaktadır. Öncelikle okuyucusuna vahdet ikliminde aşka eriştiğinin haberini verir. Sonraki beyitler ise bu halin sırlarını bir bir anlatmaya başlar. İnsanoğlu, kalbini özüne döndürmek istiyorsa öncelikle dünya sevgisini içinden çıkarmalıdır. *Nitekim Ulu Alla(c.c) şöyle buyuruyor;*

"Kim ki, ahiret ürününü(sevabını) dilerse onun ürününü arttırırz. Buna karşılık dünya ürününe(elbise,yiyecek,içecek gibi dünya lezzetlerine talip ise ondan payını veririz, fakat

onun ahirette hiçbir payı olmaz(ahiret sevgisi kalbinden çıkarılır.)(Gazalî, 2014: 33).

Dünya sevgisine tamah etmek ahireti unutturacaktır. Haliyle ahireti unutan kimse Allah'a da uzak kalmaya mahkum olacaktır. Bu ise gönülleri kurutur.

Gazelin üçüncü beyitine geldiğimizde şair hemen bize ruhlar aleminde Rahman ve Rahim olan Rabbimize verdiğimiz sözü hatırlatır. Allah, kullarını dünyaya göndermiş fakat onları başıboş bırakmamıştır. Hikmetlerle dolu olan Kainat Kitabı ademoğullarına birer yol gösterici, pusula niteliğindedir. Muradî, Kuran ışığında gidilirse insanların meleklerden dahi üstün olabileceğini, bütün ilimlerin kaynağının yine Kuran olduğunu dile getirir.

Dördüncü beyit de aşkın ülkesi olan kalple alakalıdır. Bu öyle bir ülkedir ki orada iki aşka yer yoktur. Burada kastedilen ikililik -diğer beyitin verdiği ip ucuyla- dünya sevgisi ve ahiret sevgisidir.

Gazelin kapanışı aşğın sembolü olan pervaneyedir. Aşık, sonunda kendini etrafında dönüp durduğu aşk ateşine atmış ve vuslatına erişmiştir. Şair sevgiliye yaklaştıracak yolları sıraladıktan sonra vuslatla gazeli sonlandırır.

2. Gazelin Yapısalcılık Açısından İncelenmesi

2.1. Nazım Şekli: Gazel

Klasik Türk Edebiyatında gazel, kafiye örgüsü aa, ba, ca... Olan bir nazım şeklinin adıdır. Gazeller 4-15 beyit arasında yazılmıştır. Muradî'ye ait olan bu gazel ise 5 beyitten oluşmuştur.

2.2 Gazelin ses incelemesi

2.2.1. Vezin

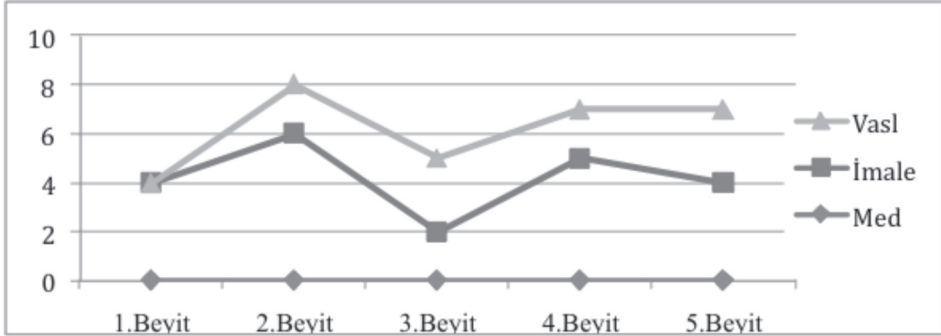
Gazel, aruzun 'Recez Bahri'nde yer alan "müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. *Bu müsemmen kalıp Recez bahrinin en çok kullanılan kalıbıdır.* Ortasından iki eşit parçaya bölünebilen özelliğiyle pek çok musammat kaside ve gazel söylenmiştir(İpekten, 1999: 202).

Gazel vezin açısından incelendiğinde aruzun şiire başarıyla uygulandığı görülmektedir. Gazelde yoğun bir şekilde karşılaşılan imale, genellikle Farsça tamlamalarda bulunmaktadır. Birkaç yerde ise Türkçe kelimelerde kısa okunan sesli harflerde uygulandığı görülmektedir. Gazelde kullanılan kelimelere bakıldığında üç dilin neredeyse aynı yoğunlukta kullanılmış olmasına rağmen aruz başarıyla uygulanmıştır.

Gazelin hiçbir yerinde med yapılmamıştır. Şiir okunurken ahengi sağlayan ulama ise 8 yerde yapılmıştır. İkinci beytin ilk mısrasındaki "terk edüp", üçüncü beytin birinci mısrasında "çûn ahd eyledim", dördüncü beytin birinci mısrasında "ikilik etmem", ikinci mısrasında "ağyar oluben", beşinci beytin birinci mısrasında "murad olan", ikinci mıs-

rasında “aşk âteşinde” ve “mahv olup” , kelimeleri arasında ulama(vasl) yapılmıştır. Bu gazelde ise 22 yerde imale, 10 yerde de ulama yapılmıştır. Gazeldeki imale ve ulamaların dağılımı şu şekildedir:

Grafik 1: Gazeldeki Aruz Vezni Unsurlarının Dağılımı

Grafiğe genel olarak bakıldığında, vasl ve imalenin hemen hemen aynı beyitlerde yükseliş veya düşüş gösterdiği görülmektedir. Özellikle imalenin üçüncü beyitte düşük olması Türkçe kelimelerin az kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. İmalenin en fazla kullanıldığı beyit ise ikinci beyittir. Bunun sebebi ise Türkçe olmayan kelimelerin Türkçe belirtme hal ekini almış olmalarıdır.

Tablo 1: Gazeldeki Aruz Vezni Unsurlarının Beyitlere Göre Dağılımı

Beyitler	Med	İmale	Vasl
1.Beyit	-	4	-
2. Beyit	-	6	2
3. Beyit	-	2	3
4.Beyit	-	6	2
5.Beyit	-	4	3

Beyitlerin vasl dağılımı incelendiğinde ise ilk beyit hiç vasıl barındırmaması ile dikkat çekmektedir. Bunun sebebi ise tamlama adedinin fazla olmasıdır.

2.2.2 Kafiye ve Redif

Redif, şiirdeki anlam kurgusunu özetleyen ve anlamın özünü üzerinde toplayan ahenk unsurudur. Kısaca redif, anlamı ve ahenği adeta bir pervane gibi etrafında döndürmeyi başarır.

Muradî de bu gazelinde Arapça kökenli bir kelimeyi içinde barındıran “aşkam yine” redifini kullanmıştır. Gazelin tamamında anlatmaya çalıştığı kalbi masivadan arındırıp vahdete ulaşmanın gerekliliği ve usulünden bahsedip “aşkam yine” diyerek kendisinin böyle bir mücadeleye giriştiğini, ilahî aşk ile hem-dem olduğunu hissettirmektedir. Kullanılan redif aynı zamanda anlatılmaya çalışılanı da özetler mahiyettedir. Klasik edebiyatımızda aşk, kainatın yaratılışının en temel sebebi olarak görülmektedir. Zira Cenâb-ı Hakk, gizli bir hazine olan varlığını tanyacak göz, sevecek gönül, sanat eserlerini takdir edecek bir de akıl dileyerek evreni ve insanı yaratmıştır (Kaplan:2008: 101). Gazelin tamamında anlatılan da insanoglunun aşkla yaratılan ruhunun özüne dönme mücadelesidir. Redifte dikkati çeken ikinci kelime “yine” dir. Bu kelimedden Muradî’nin sık sık uzlete çekilip kendisiyle bir iç hesap yaptığı, kalbini masivadan ayırma gayretinin sürekli devam ettiğini anlamaktayız. Esasında da bütün insanların sık sık yapması gereken bir haldir. Dünya hayatının yoğunluğu altında bulunan kalbimize sürekli hatırlatmalarda bulunulmalı, onu tatmin edecek ibadetlerle meşgul olunmalıdır.

Gazelde kafiye ise “mestâne, divâne, dürdâne, ferzâne,cânâne, pervâne” kelimelerindeki “âne” sesidir.Kafiyeli kelimelerin tamamı üç hecedir.Kafiyeyi oluşturan kelimelerin tamamı Farsça kelimelerdir.

Gazelin kafiyesini oluşturan kelimeler, şiirin anlam dünyasına da ışık tutmaktadır. Kafiye olarak “âne” sesinin geçtiği kelimeler anlamları itibarıyla uzlete çekilen kişinin geçireceği merhaleleri söyler. Hakiki aşka ulaşmak isteyen kişi, önce o aşkın şarabından yudumlar. Aşk şarabının o lezzetini aldıkça sarhoş olasıya kadar içer. Artık o aşkın tesiriyle Mecnûn gibi olmuş, gönlü gözü onunla dolmuştur. Sonrasında ise irfan okuyanusuna dalıp tevhid incisine ulaşmayı başarmıştır. Tevhid incisini çıkarmayı başaran kişi Hakk’a aşk yoluyla ulaşarak meleklerden daha üstün bir payeye erişmiştir. Gönlündeki kesret perdeleri gittikçe çekilen âşık, sevgilisiyle yek vücûd olmayı başarır ve en nihayetinde kendini pervane misali o aşkın ateşine atar ve can verip vuslata erer.

2.2.3.Ünlü ve Ünsüzler

Gazelin ses yapısı, yumuşak ve hareketli bir özellik göstermektedir. *Osman Horata*’ya göre;

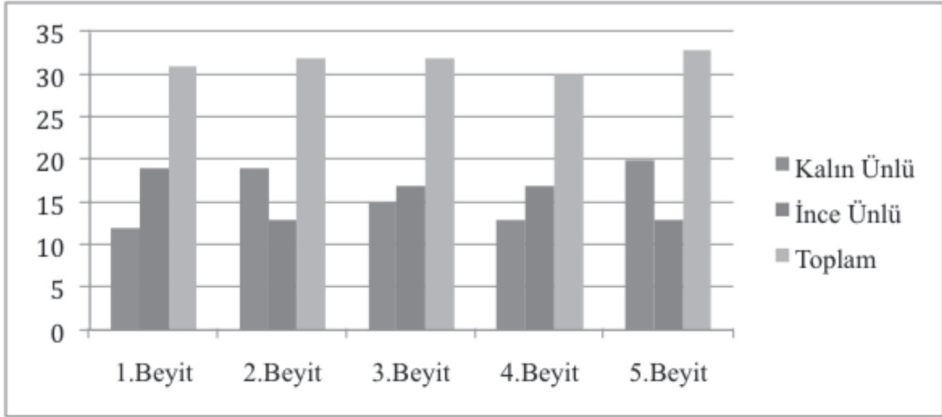
“Ünsüzlerin hâkim olduğu şiirler hareketli, acı; ünlülerin çoğunlukta olduğu şiirler ise daha durağan bir yapıya sahiptir. Bunların birbirlerine eşit sayıda olduğu şiirlerde ise bu nitelikler arasında bir denge ve birinden diğerine bir geçiş vardır.” (Horata, 2002: 381).

Muradî’nin bu gazeline bakıldığında toplam ünsüz sayısının ünlü sayısından fazla olduğu görülmektedir. Bu da şiirin hareketli ve acı olmasını sağlamıştır.

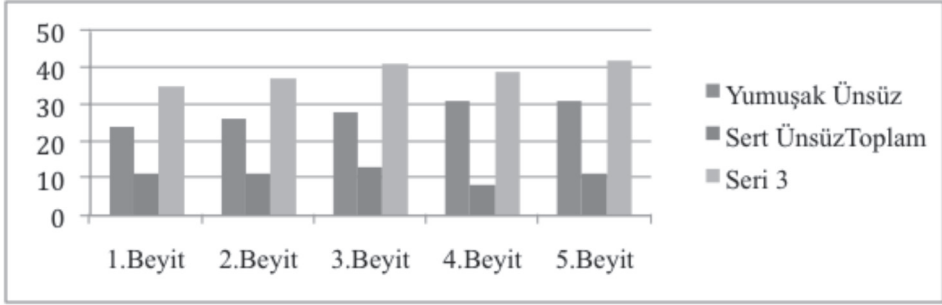
Tablo 2: Gazelde Kullanılan Ünlü ve Ünsüzlerin Beytlere Göre Dağılımı

Beyitler	1	2	3	4	5	Toplam
Yumuşak Ünsüzler	24	26	28	31	31	140
Sert Ünsüzler	11	11	13	8	11	54
Kalın ünlüler	12	19	15	13	20	79
İnce Ünlü	19	13	17	17	12	78
Toplam	66	69	73	69	74	351

Genel olarak tabloya bakıldığında en hareketli olan beyitin son beyit olduğu görülmektedir. Çünkü burada bir hareketlilik yaşanmaktadır. Burada pervanenin mum ışığı etrafında uçuşlarını gözümüzde canlandırır. Ünlü ve ünsüz sayısının birbirine en yakın olduğu beyit ise birinci beyittir. Burada anlam itibarile de bir denge mevcuttur. Karşımızda hem mest olmuş hem de sarhoş bir âşık bulunmaktadır.

Grafik 2: Gazelde Kullanılan Kalın ve İnce Ünlülerin Beytlere Göre Dağılımı

Kalın ve ince ünlülerin beytlere göre dağılımının gösterildiği grafikte, kalın ve ince ünlülerin beytlere göre dağılımının dengeli olduğu gözlenmektedir. Özellikle 5.beyitte toplam ünsüz sayısı ünlü sayısına oranla bir artış göstermiştir. Ünlü sayısının düşmesiyle âşık, ses tonunu da düşürüyor. Çünkü pervane misali aşkın ateşine yaklaşmış, kendini o aşkıta yok etmeye başlamıştır. Diğer beyitlerde ise ünlü ve ünsüz sayısı birbirine yakın kullanılmıştır. Bu beyitlerde tam bir uyum gözlenmektedir.

Grafik 3: Gazelde Kullanılan Yumuşak ve Sert Ünsüzlerin Beyitlere Göre Dağılımı

Gazelde kullanılan yumuşak ve sert ünsüzlerin dağılımına bakacak olursak, yumuşak ünsüzlerin ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Bu söyleyiş ise gazelin tamamında anlatılmak istenene hizmet etmektedir. Çünkü gazel ders verici, okuyanı aslına yönlendirmeye gayret eden bir anlam dünyasına sahiptir. Bunu da yumuşak bir üslup ve söyleyişle yapmak yine İslamî düşünce ve inanış sisteminin gerekliliğidir.

2.2.4. Ses ve Söz Tekrarları

Gazelin tamamında 50 adet “a/â” sesi, 42 adet “e” sesi, 32 adet “ı/î” sesi ve 16 tane de “u/û” sesi kullanılmıştır. “a/â” ve “e” ses oranlarının yüksek olması kafiye ve redif içinde sıkça tekrar edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Hum-hâne-i vahdetde ben mestâne-i aşkam yine

Kâşâne-i uzletde ben dîvâne-i aşkam yine

Gazelin ilk beyitinde “a/â” ve “e” sesleriyle asonans sanatı oluşturulmuştur.

Gazelde ağırlıklı olarak a/â ve e seslerinin kullanılmış olmasında redifin tesiri bulunmaktadır. Hem kalın hem de ince ünlünün bu kadar sıklıkla kullanılmış olması şairin bir yandan tok bir sesle hakikatleri söylüyor olmasının bir yandan da yumuşakça okuyanına çağrıda bulunmasının etkisi vardır. Bu çağrı hakiki aşka, o aşkın sahibinedir.

2.3. Gazelin Sözdizimi İncelemesi

2.3.1. Kelime Çeşitleri ve Yapıları

Toplamda 69 adet kelime kadrosundan oluşan bu gazelde 18 Farsça, 18 Arapça 13 Türkçe kelime kullanılmıştır. Bu kelimelerin 31 tanesi isim, 1 tanesi zarf, 6 tanesi sıfat, 5 tanesi fiil ve 2 tanesi de edattır. Bu isimlerden 13 tanesi Farsça, 16 tanesi Arapça ve 2 tanesi ise Türkçedir. Sıfatlardan ise 4 tanesi Farsça, 2 tanesi Türkçedir.

Tablo 3: Gazeldeki Kelime Çeşitleri ve Yapıları

	İsim	Fiil	Sıfat	Zarf	Edat	Bağlaç	Toplam
Farsça	13	0	4	0	1	0	18
Arapça	16	0	0	0	0	0	16
Türkçe	2	5	2	1	1	1	12
Toplam	31	5	6	1	2	1	46

Gazelde üç dile de yer verilmiştir. Farsça ve Arapça kelimeler yoğunluktadır. Arapça olan kelimelerin tamamı isimdir. Bunun nedeni olarak dinî ifadelerin kullanılmaya çalışıldığı gösterilebilir.

2.3.2. Tamlama Çeşitleri ve Yapıları

Gazeldeki beyitlerde toplam on sekiz tane tamlama kullanılmıştır. Kullanılan tamlamalardan on tanesi Farsça dilbilgisi kuralına göre yapılmıştır. Diğer sekiz adet tamlama ise Türkçe dilbilgisi kuralına göre yapılmıştır.

Tablo 4: Tamlama Çeşitleri

Hum-hâne-i vahdet= Farsça isim tamlaması	Ummân-ı irfan: Farsça isim tamlaması
Mestâne-i aşk= Farsça isim tamlaması	Dürdâne-i aşk: Farsça isim tamlaması
Kâşâne-i uzlet: Farsça isim tamlaması	Ferzâne-i aşk: Farsça isim tamlaması
Dîvâne-i aşk: Farsça isim tamlaması	Cânâne-i aşk: Farsça isim tamlaması
Râh-ı fenâ t: Farsça sıfat tamlaması	Pervâne-i aşk: Farsça isim tamlaması
Aşk ateşi= Türkçe İsim Tamlaması	Hikmet kitabı= Türkçe İsim Tamlaması
Dilberün maksudı= Türkçe İsim Tamlaması	Kâlû Belâ bezmi= Türkçe İsim Tamlaması
Bu yer = Türkçe Sıfat Tamlaması	Her Dem = Türkçe Sıfat Tamlaması
Bu bâr = Türkçe Sıfat Tamlaması	Bu kâr = Türkçe Sıfat Tamlaması

Gazelde ağırlıklı olarak Farsça dilbilgisi kuralına göre tamlamalar oluşturulmuştur. Kullanılan tamlamaların tamamı ise ikilidir. Diğer dört tamlamada da Arapça ve Farsça kelimelerle Türkçe kaidelere uygun tamlama oluşturulmuştur.

Tamlamalar ağır bir şekilde kullanılmamıştır. Böyle olması da şairin amacına uygun düşmektedir. Çünkü giriş kısmında da belirtildiği gibi okuyana ders verir nitelikte bir gazeldir. İnsana bu dünyaya geliş gayesini ve yapması gerekenleri anlatılırken son derece rahat okunur çözümler tamlamalar kurulmuştur.

2.3.3. Cümle Çeşitleri ve Yapıları

Muradî'ye ait 5 beyitlik bu gazelde toplam 9 cümle bulunmaktadır. Cümleler ise ağırlıklı olarak devrik bir yapıya sahiptir. Gazelin tamamında Arapça ve Farsça kelimeler eşit derece kullanılmıştır.

Tablo 5: Cümle çeşitleri ve yapılarının beytlere göre dağılımı

	Cümle Sayısı	Yüklem Türü	Anlam	Yapı	Öge dizilişi
1.Beyit	2	İsim İsim	Olumlu Olumlu	Basit Basit	Devrik Devrik
2.Beyit	1	İsim	Olumlu	Girişik Bileşik	Devrik
3.Beyit	2	Fiil İsim	Olumlu	Basit Girişik Bileşik	Devrik Devrik
4.Beyit	2	Fiil İsim	Olumsuz Olumlu	Bağımlı sıralı Girişik Bileşik	Devrik Devrik
5.Beyit	2	İsim İsim	Olumlu Olumlu	Girişik Bileşik Girişik Bileşik	Kurallı Devrik

Gazelin ilk beytinde şair bize vahdete ulaşmak için uzlete çekildiğinin haberini vermektedir. Bunu basit ve devrik cümlelerle dile getirmiştir. Cümlelerin devrik oluşu onlara okunuşta bir ahenk katmaktadır. Şair burada kendisinin halinde bahsetmiş olduğu için isim cümleleri kullanılmıştır.

Gazelin ikinci beytine bakıldığında bir amaç belirlenmiş ve bu amaca ulaşabilmek için yapılacak olanlar sıralanmıştır. Şair bunu yaparken Türkçe kurallarından faydalanır ve uzleti nasıl gerçekleştirdiğinden (-up,-ıp,-ip zarf fiil eklerini kullanarak) bahseder. Üçüncü beytinde “çûn” edatını kullanır ve bunu niçin yapması gerektiğini “Kâlû belâ” bezmine telmihte bulunarak açıklar. Yine üçüncü beyitte iki cümle kurulmuştur. Beytin ilk cümlesi fiil cümlesidir. Çünkü ruhlar aleminde gerçekleşmiş bir olaydan bahsedilmektedir. Söz vermek bir eylemdir. Ve ruhlar elest meclisinde söz vermişlerdir. Neyitin ikinci

mısradaki verilen söze nasıl uyulacağına dair bir bilgi yer almaktadır. Kuran'ın izinden gidilirse aşkıta üstün bir seviyeye gelinecektir. Aşığımızı bunu yaptığını ferzane-i aşk olduğunu söylerken isim cümlesi kurar.

Gazelin dördüncü beyitine bakıldığında iki cümleden oluştuğu görülmektedir. İlk cümle olumsuz bir fiil cümlesidir. Burada bir tercih söz konusudur. Aşık, Bir olanla bir olmak için onun dışındaki sevgileri tercih etmediğini söyler. İkinci cümlesi ise yine bunu açıklamaya devam eder. O'nun sevgisine gölge düşürecek olan her türlü sevgiye adeta düşman olarak aşkın dostu olmuştur. Burada kullanılan –uben zarf fil eki;

Eski Türkçenin başlarında –pan, –pen şeklinde görülür. Batı Türkçesinde başına vokal almış ve p'si de iki vokal arasında b olduğu için –uban, –üben şekline geçmiştir. Eski Türkçe metinlerinde –ubanı, –übeni ve –ubanın, –übenin şekilleri de bulunmaktadır (Ergin, 1997: 345). Aşkın dostu olması halini anlattığı için isim cümlesi kurmuştur.

Gazelin son beyiti, iki olumlu isim cümlesinden meydana gelmiştir. Yine fiilimsilerden faydalanarak aslında bunları yapmasındaki tek gayenin Hak rızasını kazanmak, O'nun sevgisine nail olabilmek olduğu anlaşılmaktadır.

2.4. Gazelin Anlam İncelemesi

Klasik şerh yöntemiyle incelendiği vakit Muradî'nin bu gazelinde vahdete ulaşmak için dünyalık sevgileri, arzuları kalpten çıkartmanın gerekliliği anlatılmıştır. Şair, gazelin ilk beyitinde uzlete çekildiğini haber vermiş, diğer beyitlerde de bu uzletin gerekliliğini, niçin olması gerektiğini açıklamıştır.

Tablo 6: Gazelin Anlatım Planı

Beyitler	Anlatıcı	Bildiri (İleti)	Alıcı
1.Beyit	Âşık	Aşık, vahdete ulaşma yolunda kesretten sıyrılmak için yalnızlık köşküne çekildiğini , yani uzlete girip İlahi aşk ile hem-dem olduğu.	Sevgili
2.Beyit	Âşık	Uzlete çekilmenin gerekliliklerini kendisinin de yerine getirdiğini, dünyaya ait işi gücü bıraktığı.	Sevgili
3.Beyit	Âşık	Ruhların ilk yaratıldığı anda Rablerine söz verdikleri için Kur'ân-ı Kerim'i okuyup, onun izinden gitmelidirler.	Sevgili
4.Beyit	Âşık	Kalbin temizlenebilmesi için öncelikle onun dünya sevgisinden arındırılması gerektiği, kişiyi İlahi aşktan uzaklaştıran her şeyden vazgeçilmesinin gerekliliği.	Sevgili
5.Beyit	Âşık	Kalplerin ancak Allah'ı anmakla tatmin olacağı ve bu sebeple kişinin her anını O'nun rızası için yaşamasının gerekliliği.	Sevgili

Gazelin her beyitinde aşık, sevgiliyle olan gönül muhabbetine bizleri de dahil eder gibidir. Buna bir iç konuşma dememiz mümkündür. O'na mertebe mertebe ulaştıkça bizleri de bu aşk haline davet eder. Aşık, sevgilisine ona ulaşmak için neler yaptığını anlatır. Bir yandan da okuyucusuna yapması gerekenleri iletir. Her bir beyitte yer alan ileti, uygulayanı bir üst merhaleye taşıyacak niteliktedir.

Sonuç

Geleneğimizde “kelam”ın ayrı bir kıymeti vardır. Çünkü aslı düşünülecek olursa ilk yaratılan şey kelamdır. Allah, kainatı yaratmadan evvel “Kün” der. Yani aslında yoktan var olan, ilk yaratılan unsur sözdür. Bu bağlamda kültürümüz söze hep ayrı bir kıymet vermiştir. Az sözle çok şey anlatabilmek, kelimeyi amaca uygun kullanmak her zaman tercih edilmiştir. Gerçek hayatta bir saltanat sahibi olan şairimiz, söz saltanatına da başarıyla hükmetmiştir. Muradı gibi son derece eğitilmiş bir padişahın kelimelerini rastgele seçmiş olacağı düşünülemez. Gazeli okurken adeta aşkın basamaklarını okuyucusuyla birlikte çıkmaktadır. Muradî, dünyevî bir saltanata sahip olmasına rağmen bunların aldaticılığının bilincindedir.

Klasik Türk Edebiyatı gibi köklü ve zengin bir edebiyat için, geleneksel çözümleme yönteminin yanında yapısal yöntemin de kullanılması bu edebiyatın zenginliğini gözler önüne sermeye katkıda bulunmaktadır. Yöntem bize gazelin iskeletini görme imkanı tanımıştır. Gazeli bütünden en ufak parçalarına ayırtmak ve ne şekilde birbirleriyle kaynaştığını bulmaya yardımcı olmuştur. Kelime kadrosunun kullanılma yerinin, kullanılış biçiminin anlatılmak istenene hizmet ettiği tespit edilmiştir. Fuzulî'nin deyişiyle ilimsiz bir şiir düşünülemez. Yapısalcı yöntemin uygulandığı Muradî'nin “aşkam yine” redifli gazeli de gelişigüzel bir yapıda değildir. Şair, vermek istediği mesajlar doğrultusunda kelimelerini seçmiş ve yerleştirmiştir. Gazelin kafiyesi, redifi, cümleleri, sesleri kısaca yapıyı oluşturan her bir parça aynı amaca hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ayvazoğlu, B.(1982). *Aşk estetiği*, Ankara, Birlik Yayınları.
- Bayrav, S. (1998). *Yapısal dilbilim*, İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Büyük Türk Klasikleri.(2004). (Cilt 4), Ötüken Yayınları
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Devellioğlu, F.(2008). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi.
- Divan- ı Hulusi-i Darende' den şerh yarışması*, (2013), İstanbul, Nasihat Yayınları.
- Erdem, M.(2003). *Dilbilimsel eleştiri*, Hece Eleştiri Özel Sayısı, Ankara, Hece Yayınları.
- Ergin, M.(1997). *Türk dil bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları.

- Horata, O. (2002). *Necâtî Bey'den Bâkî'ye döne döne*, Eski TürkEdebiyatı El Kitabı, Ankara,Grafiker Yayınları.
- İpekten, H.(1999). *Eski Türk edebiyatı nazım şekilleri ve aruz*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M.(2008). *Aşk redifli gazellere göre klasik Türk şiirinde aşk*, Köprü Dergisi, Kış 2008.
- Kılıç, M. E.(2012). *Sûfi ve şiir*, İstanbul, İnsan Yayınları.
- Kırkkılıç, A.(2012). *Sultan üçüncü Murad(Muradi) hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve divanının tenkidli metni*, İstanbul,TYEK Yayınları.
- Morkoç, Y.(2010), *Nedim "Ey Gönül" redifli gazeline yapısalcı yöntemin uygulanışı*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi
- Okuyucu, C.(2006). *Divan Edebiyatı estetiği*, İstanbul L&M Yayınları.
- Pala, İ.(2004). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları.
- Parlatır, İ.(2010). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Uçan Eke, N. (2011). *Nâ'ilî'nin "Âfitâb" redifli gazelinin şerhi ve yapısalcılık açısından incelenmesi*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi.
- Uçan, S. (2014). *İmam-ı Gazali "Mükaşefetü'l Kulub"*,İstanbul, Çelik Yayınevi.

